

Zaak C-720/21

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie

Datum van indiening:

26 november 2021

Verwijzende rechter:

Sąd Najwyższy (Polen)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

17 november 2021

Verzoeker:

Rzecznik Praw Obywatelskich

Verzoekende partijen:

M. M.

E. M.

Verwerende partij:

X Bank Spółka Akcyjna

Voorwerp van de procedure in het hoofdgeding

Buitengewoon beroep ingesteld door de Rzecznik Praw Obywatelskich (ombudsman) bij de Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (kamer voor bijzondere controle en publieke zaken) van de Sąd Najwyższy (hoogste rechterlijke instantie in burgerlijke en strafzaken, Polen), strekkende tot volledige vernietiging van de in kracht van gewijsde gegane beslissing in tweede aanleg van een sąd okręgowy (Polen) en tot terugverwijzing van de zaak naar die rechter.

Bij het bestreden vonnis is het hoger beroep verworpen tegen het vonnis in eerste aanleg van een sąd rejonowy (Polen) waarmee de vordering was verworpen die strekte tot veroordeling van een bank tot betaling van een bedrag van 249 Poolse zloty (PLN) aan elk van de verzoekers, die kredietnemers zijn, vermeerderd met

de wettelijke verpagingsrente vanaf 18 februari 2016. Het wegens onverschuldigde betaling gevorderde bedrag is een deel van de door verzoekers tegen de bank ingestelde vordering en komt overeen met een deel van de op 28 februari 2008 door de bank ontvangen eerste termijn (toegerekend aan rente), uit hoofde van een in Poolse zloty (PLN) luidende en verstrekte lening, met een tegenwaarde van 123 180,80 Zwitserse frank (CHF).

Voorwerp en rechtsgrondslag van het verzoek om een prejudiciële beslissing

Krachtens artikel 267 VWEU stelt de verwijzende rechter prejudiciële vragen over de ontvankelijkheid van een buitengewoon rechtsmiddel als het buitengewoon beroep, dat ertoe strekt een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing opnieuw ter discussie te stellen, te vernietigen of te wijzigen indien deze beslissing in strijd is met het Unierecht.

Prejudiciële vragen

1. Moet artikel 19, lid 1, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, juncto artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, juncto artikel 4, lid 3, en artikel 2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie aldus worden uitgelegd dat het de ontvankelijkheid van een middel als het buitengewoon beroep voorop stellen, dat ertoe strekt een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing opnieuw ter discussie te stellen indien de noodzaak rijst om „het beginsel van de democratische rechtsstaat die uitvoering geeft aan het beginsel van sociale rechtvaardigheid te eerbiedigen” indien het gebruik van dat middel noodzakelijk is voor de verzekering van het beginsel van doeltreffendheid van het Unierecht?

2. Moet artikel 19, lid 1, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie juncto artikel 47 Handvest van de grondrechten van de Europese Unie juncto artikel 4, lid 3, en artikel 2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie aldus worden uitgelegd dat de bepalingen van het nationale recht die de wijziging of de vernietiging van een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing door middel van een rechtsmiddel als een buitengewoon beroep mogelijk maken in geval van schending van in de grondwet van een lidstaat neergelegde beginselen, ook in het geval van schending van het Unierecht een grondslag kunnen vormen voor de vernietiging of de wijziging van een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing?

3. Moet artikel 19, lid 1, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, juncto artikel 47 Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, juncto artikel 4, lid 3, en artikel 2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie aldus worden uitgelegd dat een – vanuit het standpunt van het Unierecht – onjuiste beslissing ten gronde van een nationale rechter als gevolg van schending van het Unierecht, die in kracht van gewijsde is gegaan, kan worden vernietigd of gewijzigd door middel van een rechtsmiddel als een buitengewoon beroep, dat het

instellen ervan afhankelijk stelt van de vaststelling dat er sprake is van een „grove” schending van het recht?

Aangevoerde bepalingen van Unierecht

Verdrag betreffende de Europese Unie, artikel 2, artikel 4, lid 3, en artikel 19, lid 1, tweede alinea

Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, artikel 47

Artikel 7, lid 1, van Richtlijn 93/13

Aangevoerde bepalingen van nationaal recht

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (grondwet van de Republiek Polen; hierna: „grondwet”), de artikelen 2, 9, 45 en 91

Ustawa o Sądzie Najwyższym (wet inzake de Sąd Najwyższy) van 8 december 2017 (hierna: „wet inzake de Sąd Najwyższy”), artikel 1, punt 1), onder a), artikel 26, lid 1, artikel 89, lid 1, artikel 89, lid 1, en artikel 91

Ustawa – Kodeks postępowania cywilnego (wetboek van burgerlijke rechtsvordering) van 17 november 1964, artikel 363, artikel 398¹, lid 1, artikel 398², lid 1, artikel 399, lid 1, artikel 403, lid 2, artikel 412, leden 1 en 2, artikel 424¹ en artikel 424⁴.

Korte uiteenzetting van de feiten en de procedure in het hoofdgeding

- 1 Op 18 januari 2008 hebben de kredietnemers, verzoekers in het hoofdgeding, met de verwerende bank een woonleningsovereenkomst voor de aankoop van een onroerend goed gesloten. Op grond van de betrokken overeenkomst heeft de bank zich ertoe verbonden hun een lening luidende in Poolse zloty te verstrekken, met een tegenwaarde van 123 180,80 CHF. De lening diende uiterlijk overeenkomstig het aan de kredietnemers overhandigde tijdschema van aflossingstermijnen op 28 december 2037 te zijn afgelost, tegen de waarde van de in vreemde valuta uitgedrukte bedragen, waarbij voor de omrekening van het bedrag van de termijn van de hoofdsom en rente de verkoopkoers van de betreffende vreemde valuta werd gebruikt, aan de hand van de op datum van de omrekening geldende wisselkoerstabel van de bank.
- 2 Op 28 februari 2008 hebben verzoekers de eerste termijn van 1 323,37 PLN betaald, die werd toegerekend aan de rente.
- 3 Bij brief van 9 februari 2016 hebben verzoekers de bank aangemaand om alle bedragen die zij uit hoofde van de terugbetaling van de lening hadden ontvangen, binnen zeven dagen na ontvangst van de aanmaning terug te betalen, waarbij zij

zich hebben beroepen op de nietigheid van de leningsovereenkomst. Vervolgens hebben verzoekers bij brief van 18 maart 2016 bij de sąd rejonowy (rechter in eerste aanleg, Polen) een verzoek tot bemiddeling neergelegd, dat onbeantwoord is gebleven.

- 4 Bij vordering van 26 augustus 2016 hebben verzoekers de sąd rejonowy verzocht om de verwerende bank te veroordelen tot betaling van een bedrag van 249 PLN aan elk van hen, vermeerderd met de wettelijke verdragingsrente vanaf 18 februari 2016 tot de datum van betaling, alsook tot betaling, ten gunste van verzoekers, van de kosten van het geding. In de conclusie van 30 december 2016 is gepreciseerd dat het wegens onverschuldigde betaling gevorderde bedrag een deel is van de door verzoekers tegen verweerster ingestelde vordering en dat het overeenkomt met een deel van de op 28 februari 2008 door de bank ontvangen eerste rentetermijn ten bedrage van 1.327,37 PLN.
- 5 Deze vordering is afgewezen door de sąd rejonowy, die geen gronden vond om de bedingen van de leningsovereenkomst als oneerlijk aan te merken wegens het ontbreken van de in artikel 385¹ Kodeks cywilny (hierna: „k.c.”) gestelde voorwaarden van misbruik. Tegen het vonnis van de sąd rejonowy hebben verzoekers hoger beroep ingesteld bij de sąd okręgowy (rechter in tweede aanleg, Polen), dat is verworpen, aangezien de sąd okręgowy oordeelde dat het door verzoekers betwiste beding, dat de zogenoemde valutaspread regelt, niet de eigenlijke prestatie van partijen uitmaakte, geen grove schending was van de belangen van de consumenten en dus niet voldeed aan de voorwaarden voor misbruik. Volgens de sąd okręgowy zijn de artikelen 4 en 6 van richtlijn 93/13/EEG van de Raad betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten evenmin geschonden.
- 6 Tegen het vonnis van de sąd okręgowy heeft de Rzecznik Praw Obywatelskich (ombudsman, Polen) buitengewoon beroep ingesteld bij de Izba Kontroli Nadzyczajnej i Spraw Publicznych (kamer voor bijzondere controle en publieke zaken) van de Sąd Najwyższy (hoogste rechterlijke instantie in burgerlijke en strafzaken, Polen), waarbij hij dat vonnis in zijn geheel aanvecht.

Voornaamste argumenten van partijen in het hoofdgeding

- 7 In de motivering van hun vordering hebben verzoekers aangevoerd dat de leningsovereenkomst oneerlijke bedingen bevat die op de eigenlijke voorwerp van de prestatie betrekking hebben, zodat zij nietig zijn. De lening is krachtens de overeenkomst in Poolse zloty verstrekt, ter hoogte van een bedrag van 123 180,80 CHF, maar in geen enkel beding van de leningsovereenkomst is aangegeven hoeveel de tegenwaarde in Poolse valuta bedroeg. Verzoekers hebben erop gewezen dat de verwerende bank zich, in strijd met de voorwaarden van artikel 385¹, lid 1, k.c. het recht voorbehield om ter zake vrijelijk te beslissen. Ter terechtzitting hebben verzoekers subsidiair gevorderd dat verweerster wordt veroordeeld tot betaling van een bedrag van 55 CHF aan elk van hen, vermeerderd

met de wettelijke verpagingsrente vanaf de datum van indiening van de vordering tot de datum van betaling, op grond dat de bedingen van de leningsovereenkomst inzake de verstrekking van de lening in Poolse zloty hen niet bonden, zodat de bank het overeengekomen leningsbedrag in CHF moet verstrekken. Verzoekers wezen erop dat het in het kader van hun subsidiaire vordering gevorderde bedrag, dat in totaal 110 CHF bedraagt, een deel is van de hun toekomende, maar tot op de datum van instelling van de vordering niet verstrekte betaling van de bank, ten bedrage van 123 180,80 CHF.

- 8 In zijn buitengewoon beroep heeft de Rzecznik Praw Obywatelskich erop gewezen dat de door verzoekers betwiste bedingen van de overeenkomst volgens hem de werkelijke omvang van de prestatie van de bank en van de prestaties van de kredietnemers niet precies omschreven op een wijze die zonder een beslissing van de verwerende bank kon worden vastgesteld. De leningsovereenkomst tussen de partijen vermeldde namelijk niet op basis van welke criteria de bank de wisselkoers van de vreemde valuta bepaalt, zowel op het ogenblik van de aanvang van de lening als op het ogenblik van de betaling van de termijnen. Dat leidt volgens de Rzecznik Praw Obywatelskich tot de conclusie dat het contractuele beding over de eigenlijke prestatie van verzoekers, te weten de verplichting om de lening terug te betalen en de rente te voldoen, niet eenduidig was geformuleerd.
- 9 In de motivering van zijn buitengewoon beroep heeft de Rzecznik Praw Obywatelskich erop gewezen dat de sąd okręgowy in het bestreden vonnis niet heeft getoetst of de in de vordering genoemde bedingen oneerlijk waren, en bijgevolg niet heeft onderzocht of de leningsovereenkomst tussen de partijen zonder de oneerlijke bedingen rechtsgevolgen kan hebben, en of die overeenkomst dus geldig was. Volgens de Rzecznik Praw Obywatelskich heeft de sąd okręgowy aldus de bepalingen van richtlijn 93/13 geschonden doordat hij geen passende bescherming van de verzoekende consumenten heeft gewaarborgd. Volgens vaste rechtspraak van het Hof van Justitie moet de nationale rechter bij de behandeling van een zaak met deelname van consumenten met name ambtshalve toetsen of een contractueel beding dat binnen de werkings sfeer van richtlijn 93/13 valt, oneerlijk is, en indien dit het geval is, moet de rechter ambtshalve het evenwicht tussen de consument en de verkoper herstellen.
- 10 Volgens de Rzecznik Praw Obywatelskich heeft de sąd okręgowy ook het principe van artikel 47 van het Handvest van de Grondrechten geschonden dat iedereen het recht op een doeltreffende voorziening in rechte garandeert.

Korte uiteenzetting van de motivering van de verwijzing

- 11 Artikel 89, lid 1, van de wet van 8 december 2017 inzake de Sąd Najwyższy bepaalt dat „[w]anneer zulks nodig is ter verzekering van de eerbiediging van het beginsel van de democratische rechtsstaat die uitvoering geeft aan het beginsel van sociale rechtvaardigheid, kan tegen een in kracht van gewijsde gegane beslissing van een gewone rechterlijke instantie of van een militaire rechterlijke

instantie waarmee de procedure ten gronde is beëindigd, buitengewoon beroep worden ingesteld, indien: 1) de beslissing de in de grondwet neergelegde beginselen of vrijheden of de rechten van de mens en de burger schendt, of 2) de beslissing het recht op „grove” wijze schendt door een onjuiste uitlegging of toepassing [...], waarbij de beslissing niet door middel van andere buitengewone rechtsmiddelen kan worden vernietigd of gewijzigd”.

- 12 In de Poolse rechtsorde bestaan er ook andere rechtsmiddelen om de gebreken van een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing te verhelpen of om de rechten van een partij veilig te stellen, zoals een beroep in cassatie, een beroep tot vaststelling van de onrechtmatigheid van een in kracht van gewijsde gegane beslissing of een verzoek tot herziening van een procedure die tot een in kracht van gewijsde gegane beslissing heeft geleid. De eerste twee kunnen gebaseerd zijn op een middel inzake een schending van het Europees recht.
- 13 Een buitengewoon beroep kan in geen geval worden opgevat als een instrument van hernieuwde toetsing in hogere aanleg en mag niet worden aangewend op een wijze die ertoe strekt een beslissing waarvan de juistheid reeds eerder was geverifieerd, nogmaals te toetsen. Het buitengewoon beroep is erop gericht om slechts die beslissingen uit het rechtsverkeer te halen die afbreuk doen aan het sociaal pact dat aan een democratische rechtsstaat ten grondslag ligt.
- 14 In dit verband rijst twijfel over de onderlinge verhouding tussen het beginsel van stabiliteit van in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissingen en het beginsel van doeltreffendheid van het gemeenschapsrecht, dat vereist dat het Unierecht volledig wordt toegepast in alle lidstaten, waarbij de lidstaten ertoe gehouden zijn ervoor te zorgen dat rechtsmiddelen ter bescherming van rechtstreeks aan het gemeenschapsrecht ontleende subjectieve rechten niet minder gunstig zijn dan soortgelijke nationaalrechtelijke rechtsmiddelen.
- 15 Met zijn **eerste vraag** wenst de verwijzende rechter te vernemen of de juiste uitlegging van de Verdragen vereist dat een rechtsmiddel als het buitengewoon beroep voor de verzekering van het beginsel van doeltreffendheid van het Unierecht ook ontvankelijk is wanneer de bepaling waarop dit buitengewone beroep is gebaseerd, de mogelijkheid om een buitengewoon beroep in te stellen uitdrukkelijk en categorisch afhankelijk stelt van de „eerbiediging van het beginsel van de democratische rechtsstaat die uitvoering geeft aan het beginsel van sociale rechtvaardigheid”, waardoor deze voorwaarde niet alleen voor de inwilliging maar ook voor de instelling van een buitengewoon beroep dwingend en essentieel wordt. Deze voorwaarde verwijst uitdrukkelijk naar artikel 2 van de Poolse grondwet, volgens hetwelk de Republiek Polen een democratische rechtsstaat is die uitvoering geeft aan het beginsel van sociale rechtvaardigheid.
- 16 Een vergelijkbare norm in het Europese rechtstelsel is artikel 2 VEU, waarin wordt bepaald dat de Unie is gegrondvest op de waarden van eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten. De noodzaak van „eerbiediging van het

beginsel van de democratische rechtsstaat die uitvoering geeft aan het beginsel van sociale rechtvaardigheid” kan dus niet alleen worden gerechtvaardigd door het bestaan van een beginsel van de rechtsstaat in de nationale rechtsorde, maar ook wegens het universele karakter ervan, dat alle lidstaten van de Europese Unie gemeen hebben en dat aan het gehele gemeenschapsrecht ten grondslag ligt. Het is echter niet duidelijk of deze universele toepasselijkheid van het beginsel van de rechtsstaat, teneinde de doeltreffendheid van het gemeenschapsrecht te verzekeren, de ontvankelijkheid van een middel als het buitengewoon beroep zou rechtvaardigen. Indien het wordt toegewezen, maakt dat middel het namelijk mogelijk een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing opnieuw ter discussie te stellen.

- 17 **De tweede vraag** betreft de uitlegging, in het kader van het gemeenschapsrecht, van de bepaling volgens welke een buitengewoon beroep kan worden toegewezen indien de bestreden beslissing de in de Poolse grondwet neergelegde beginselen of vrijheden of de rechten van de mens en de burger schendt. In deze context rijst de vraag of schending van het Unierecht kan worden beschouwd als een voorwaarde die vergelijkbaar is met die van schending van in de grondwet van een lidstaat neergelegde beginselen, om een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing te vernietigen of te herzien, wanneer een rechtsmiddel als een buitengewoon beroep wordt ingesteld.
- 18 **De derde vraag** betreft de twijfel of een – vanuit het standpunt van het Unierecht – onjuiste beslissing ten gronde van een nationale rechter als gevolg van schending van het Unierecht, die in kracht van gewijsde is gegaan, kan worden vernietigd of gewijzigd door middel van een rechtsmiddel als een buitengewoon beroep, dat de instelling ervan afhankelijk stelt van de vaststelling dat er sprake is van een „grove” schending van het recht.
- 19 Volgens de nationale rechtspraak is er niet alleen sprake van een grove schending wanneer deze onbetwistbaar is, maar vooral wanneer de schending zo duidelijk is dat voor het vaststellen ervan geen ingewikkelde intellectuele processen nodig zijn. Een „grove” schending van het recht is iets anders dan een „kennelijke” schending van het recht, dat wil zeggen een schending die voor een gemiddelde jurist prima facie zichtbaar is, zonder dat een grondige analyse nodig is. Er kan sprake zijn van een grove schending van het recht indien er een bepaling is geschonden die van wezenlijk belang is voor de juiste beslechting van de zaak, en die een aanzienlijke invloed heeft op de inhoud van de bestreden beslissing. In het kader van het buitengewoon beroep betekent een „grove” schending van het recht een schending die relevant is vanuit het oogpunt van de noodzaak om uitvoering te geven aan het beginsel van de democratische rechtsstaat.
- 20 In deze context rijst de noodzaak te antwoorden op de vraag of de juiste uitlegging van de Verdragen vereist dat de ontvankelijkheid van een middel als het buitengewoon beroep wordt erkend. Indien de schending betrekking heeft op bepalingen uit het gemeenschapsrecht. Ook rijst er twijfel over de vraag hoe de uitdrukking „grove schending van het recht” in de context van het Unierecht moet

worden uitgelegd. Gezien de aard van het gemeenschapsrecht en de noodzaak van een eenvormige uitlegging ervan in de lidstaten is een dergelijke beoordeling niet altijd mogelijk zonder ter zake passende toelichting uit de rechtspraak van het Hof van Justitie.

WERKDOCUMENT